

Yüksek Lisans Öğrencisi
Eren KORKMAZ

*Adnan Menderes Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD*
eren_470@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2991-627X>

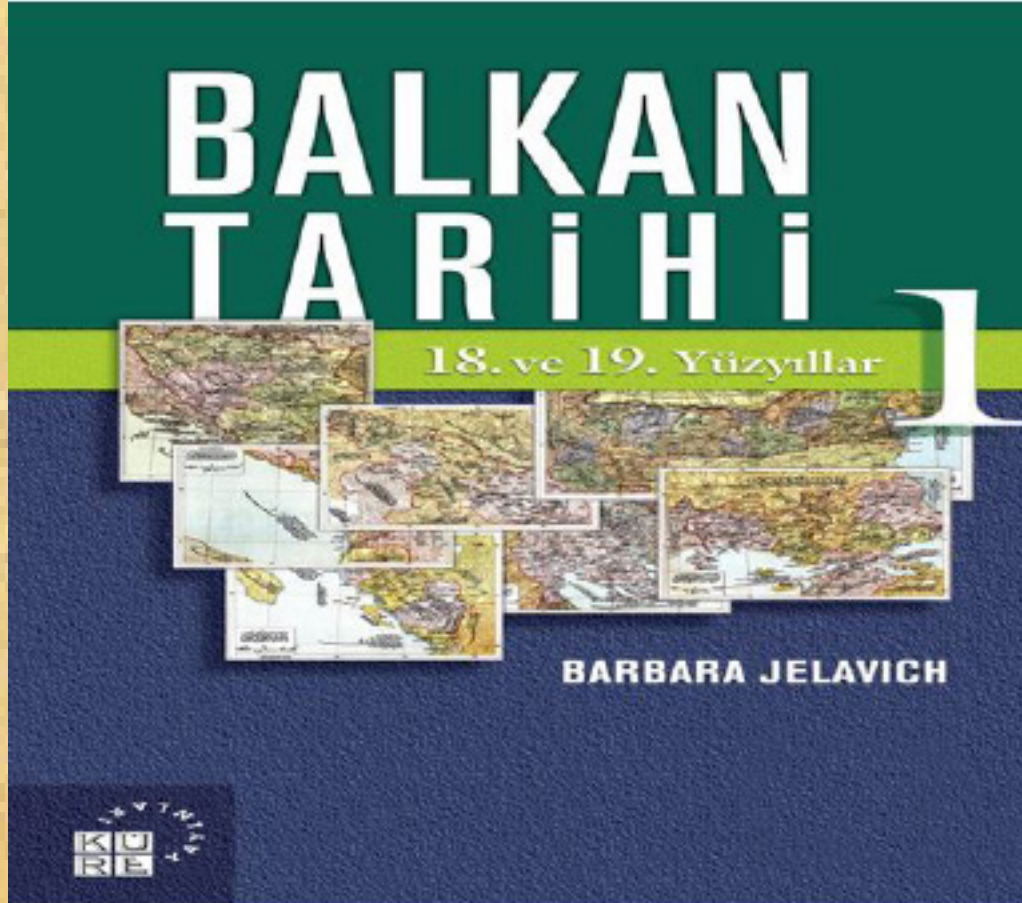
Eser Geçmişi / Article Past: 17 May 2018 / 2 Ağu 2018

Kitap İncelemesi

Book Review

Balkan Tarihi (18. ve 19. Yüzyıllar) Cilt: 1 (Kitap İncelemesi)

Balkan History (18th and 19th Centuries) Volume I (Book Review)

Balkan Tarihi (18. ve 19. Yüzyıllar) Cilt: 1 Barbara JELAVICH / Tercüme: İhsan Durdu, Gülçin Tunalı, Haşim Koç, İstanbul, Küre Yayınları, 2015, 431 Sayfa, ISBN: 9789756614372

Indiana Üniversitesi'nde Amerikalı bir Tarih Profesörü olan Barbara Jelavich, Balkan Tarihi üzerine kapsamlı bir çalışma yapmıştır. Balkan Uluslarının tarihine yoğunlaşan yazar Rus ve Habsburg monarşilerinin diplomatik ilişkilerinin yanı sıra Osmanlı Diplomasisi üzerine çalışmaları da bulunmaktadır. Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi (18. Ve 19. Yüzyıllar) Cilt:1* adlı bu çalışmasında, Osmanlı idaresinde gelişen Balkan coğrafyasının Habsburg yönetimi altında ki gelişimine vurgu yaparak Osmanlı idaresindeki isyan ve azamet dönemi Balkan uluslarının isyanını Milliyetçilik kavramı çerçevesinde ele almaktadır. Bu çalışma, Giriş ve Önsöz kısmı ile başladık-tan sonra iki kısım içerisinde sekiz bölümden oluşmaktadır. Sonuç ve kaynakça kısmı eserin son kısmında yer almaktadır.

Çalışmanın “*Osmanlı İdaresindeki Balkan Hıristiyanları*” (s. 43-141) adlı birinci bölümünde, Osmanlı “Millet Sistemine” vurgu yaparak mutlak gücün sınırlarını bu sistem üzerinden nasıl bir şekilde şekillendiği aktarmaktadır. Millet sistemi üzerinde Osmanlı siyasi ve dini kurumlarıyla beraber toplumsal statülerinin bağımsız bir tabakadan oluşumunu açıklamaktadır. Bu muhteşem sistemin çöküşünü geniş bir çerçevede alan yazar, İmparatorluğun başarısını güçlü ve akıllı bir yönetici ile muzaffer bir ordu olarak görmektedir. Bu ilişki çerçevesinde bozulan sistematığın etkisiyle Klasik dönem idari sistemi 17.yüzyıl itibariyle çöktüğünü dile getirmektedir. Yazar, sistemin çöküşüne dair tipik bir gösterge olarak, ordunun bölünmesi ve imparatorluğun güçlü bir askeri kurum oluşturma konusunda kudretsizliğini görmektedir. Millet sistemi bünyesinde idamelerini sürdüren Balkan Hıristiyanları ve Ortodoks milleti İstanbul'un fethi sonrasında Fatih Sultan Mehmed'in tanımış olduğu özgür statü ışığında 17-18 yüzyıllarda patrik olmak için giriştiği entrika faaliyetleri sonucu sistem bozulur bir hal almıştır. Osmanlı İdaresinde ayrıcalıklı bir statüye sahip olan Yunanlılar, ticari hayatta hakim bir konuma sahiptirler. Yunanlıların Osmanlı sınırları içerisinde gerek tercümanlık makamı olsun gerekse güçlü konumdaki yapısından kaynaklı olarak yapılanmaları sonucu Ortodoks milleti içindeki hâkim konumuna değinmiştir. Osmanlı millet sistemi bünyesinde taşra yönetimi etrafında oluşan köy toplulukları ve şehirlerini yönetim sistematığı içinde konumu belirterek yaşantılarının 18. Yüzyıl sonrası Balkanlarda gelişen bozgun faaliyetlerine yer vermektedir. 18.yüzyılda Balkan topraklarında gerçekleşen savaşlar Babiâli nezdinde olumsuz bir sürece itmiştir. Osmanlı yönetimindeki Balkan halkları olarak tanımlayabileceğimiz; Yunanlılar, Arnavutlar, Karadağlılar, Bosna-Hersek, Sırlar, Bulgaristan, Makedonya, Trakya ve özerk bölgeler olarak Dubrovnik, Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki yaşantısını ve Osmanlı idaresinden kopuş sürecine Fener rejimi etrafında şekillenmesine anlatmaktadır. 18. yüzyıldaki Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi evrimini reform ve devrim ilişkisinde Babiâli bünyesindeki azamet yıllarına vurgu yaparak Balkan coğrafyasındaki bu kargaşa elde çıkmanın panoramasını bizlere çizmektedir.

“*Habsburg Yönetimi Altındaki Balkan Ulusları*” (s. 143-191) adlı ikinci bölümde, daha önce ele aldığımız Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi sorunlarını bu bölümde İmparatorluğun sosyal koşulları çerçevesinde işlemektedir. Habsburg İmparatorluğun' un 18. Yüzyılda ki Monaklar tarafından yönetimine değinerek Katolik ve Protestan kiliselerinin mutlak otoriteyi güçlü bir şekilde muhafaza etmiştir. Habsburg İmparatorluğu'nun uluslararası alandaki gücü üzerinde duran yazar, Osmanlı Devleti'nin uzun bir dönem ayakta kalmasının nedeni olarak komşusunun nispi olarak askeri zayıflığında görmüştür. Avusturya tahtına Maria Theresia ve II. Josef'in geçmesi

ile bir Reform dönemi oluşmuştur. Reformlar, doğal yaşamın birçok cephesini kapsamaktaydı. Bu reformların uygulanışı 18. Yüzyılda Balkan uluslarını ciddi manada etkilemiştir. Macaristan, Hırvatistan ve Slavonya uluslarını hareketlendirmiştir. Habsburg hükümeti Askeri sınırının korunması için Avusturya ile ilişkilere girmiştir. Fransız Devrimi ve Napolyon'un hâkimiyeti birçok devrimci ilkenin uygulanmasına yol açmıştır. Netice itibariyle Viyana Antlaşması, Habsburg İmparatorluğu için büyük bir önem arz edecek ileride Balkan ve Doğu sorunlarını siyasi arenada gündeme getirecek

“Osmanlı ve Habsburg Yönetimindeki Balkan Hakları: Bir Mukayese” (s. 187-191) adlı üçüncü bölümde, Osmanlı ve Habsburg yönetimindeki Balkan halklarının kaderini devletin iktisadi ve siyasi yapısının yanı sıra dahili ve harici meseleler ışığında 18. Yüzyılın temel siyasi sorununu merkezi otoriteler ile eyalet otoriteleri arasındaki nispi güç dengesinde görmüştür. Askeri yenilgiler her iki devletinde reforma yönelmesine neden olmuştur. Babiâli'ye yönelik tehditleri bütüncül bir paradigma çerçevesinde ele alınarak Habsburg toprakları çerçevesinde mukayese etmektedir.

“İlk Ulusal İsyanlar” (s. 195-259) adlı dördüncü bölümde, Balkan milliyetçiliği doğrultusunda meydana gelen isyanların arka planına arayan yazar, Aydınlanma ışığında kültürel bir canlanış olarak Tarih ve Dil paradigmasında zemin oturarak İktisadi münakasalar çerçevesinde Balkan isyanlarının haritasını çizmiştir. Doğu sorunu Avrupalı güçleri dengesi olarak tanımlayan yazar, güçler arasındaki diplomatik çekişmenin Osmanlı İmparatorluğu'nun aleyhine genişleyerek Sırp, Yunan, isyanlarının patlak vermesi Balkan uluslarının ilk isyanları olarak tarih sahnesinde yerini almıştır.

“Ulusal Hükümetlerin Teşekkülü” (s. 261-328) adlı beşinci bölümde, Sırbistan, tam özerk bir yönetime sahip olmasa da iç meselelerde kendini yönetme hakkını kazanmıştır. Karadağ, Osmanlı İmparatorluğu'nun normal şartlar altında sürdürdüğü siyaseti karşı tavır koyabilme imkânı elde etmiştir. Özerklik veya bağımsızlık olarak tanımlayabileceğimiz kavramlar Balkan coğrafyasında yeni rejimlerin doğmasına neden olmuştur. Sırp Prensiğinin statüsünün Miloş'tan Milan'a kadar ki idari örgütlenmeyi Babiâli ve dış güçler çerçevesinde ele almaktadır. Bı dönemde tıpkı Sırbistan gibi Karadağ'da sık sık bağımsızlık iddialarından geri kalmamıştır. Herek'teki isyanı çıkarları doğrultusunda kullanarak bir otorite tesis etmeyi amaçlamıştır. Yunanistan'da Kral Otto idaresinde kurulan idari yapının monarşi hükümetlerine en uygun tarzda yeni bir idari sitem aşılmasını amaç edilmiştir. 19. Yüzyılda Rus himayesi altında kalan Tuna Prenslikleri Küçük Kaynarca Antlaşmasından ilham alarak gelişen siyasi atmosferi Osmanlı son dönem politikaları ele alarak bu sürecin fikri zeminini zemine oturtmayı amaçlamıştır. Osmanlı Devletinin Balkanlar'daki reformu olarak Kırım Savaşı'nı gören yazar, büyük güçlerden gelen baskıya cevap verirken karşılaştığı zorluklar karşısında “hasta adam” olarak nitelendirilmesinin gerekçelerini son dönem Osmanlı padişahları ve devlet adamları etrafında sorularına cevap bulmaya çalışmıştır.

“Habsburg İmparatorluğu'nda Milliyet Sorunu” (s. 329-357) adlı altıncı bölümde, Viyana Kongresi sonrası Habsburg hükümetinin uluslar arası arenada güçlü bir duruma gelmesine değinen yazar, Habsburg yönetimin nasıl bir şekilde işleneceği bir kaygı oluşturmuştu. Bu topraklar üzerinde çok zor bir oyun oynanıldığını savunarak viyana'nın merkezleşme çalışmalarına karşı milli haklarını koruma çabası olarak nitelendirmiştir. 1815 sonrası Habsburg topraklarında Hırvatistan ve Slovenya'nın İllirya hareketini kültürel bir hareket olarak göz önüne sermiştir. 1848-1867 Habsburg Monarşisi'nin egemen olduğu bu dönemi iç ve dış meselelerde krizler dönemi olarak nitelendirmiştir. Habsburg İmparatorluğunun varlığına karşı en büyük tehdit olarak dış baskılardan ziyade içteki

gelişmelerin bir sonunu olarak nitelendirmiştir. Macar isyanının gelişmesi ile Habsburg hükümeti, imparatorluğu yeniden şekillendirmeye çalışmıştır. Habsburg tarihinde 1867 yılının önemini vurgulayarak milliyetin zaferini simgelemiştir.

“Savaş ve Devrim 1856-1887” (s. 359-406) adlı son bölümde, Avrupa haritasının hızlı bir şekilde değiştiğini söyleyen yazar, milli ayaklanmaları ve büyük Balkan hükümetlerinde bunun etkisini ele almıştır. Balkan işbirliği çerçevesinde 1866 yılında Avrupa’da meydana gelen krizin Balkan devletleri için büyük bir fırsat olarak görüşmesini zemin hazırlamıştır. Bulgar milliyetçi hareketi ve Bosna-Hersek olaylarını 1875-1878 krizi ile ilişkilendirerek geç dönemdeki Arnavutluk bünyesinde yer alan Prizren Birliğinin Osmanlı devleti bünyesindeki etkisi ve konferansın katılımcılarını vurgulayarak Babıâli’ye Arnavutluk topraklarını savunmadığını gerekçe göstererek bir tepki verilmiştir. Son olarak Doğu sorununu göreceli olarak 1887-1897 yılları arasında sakin bir şekilde işlemiştir.

Yazar, Osmanlı Devleti bünyesindeki Balkan Uluslarının 18. ve 19. yüzyıldaki faaliyetlerini geniş bir çerçevede ele almaktadır. Balkan Uluslarının Osmanlı Devleti içerisindeki İsyân hareketlerinin tarihi bir alt zeminini oluşturarak bu isyanların Balkan Ulusları üzerinde ki gelişimine tek tek ele alarak bir ayrışma içerisinde işlemektedir. Bunun öncesinde Osmanlı İdaresindeki Balkan Uluslarının gelişimini Osmanlı “Millet Sistemi” üzerinden önemli bir vurgu yaparak, Osmanlı idari yapısı hakkında kapsamlı bilgi vermektedir. Görsel materyal olarak harita ve figürlere konu çerçevesinde yer vermesi kitap’a görsel bir zenginlik katmaktadır. Çalışmanın kaynakça kısmını değerlendirmiş olursak özel bir yere sahip olduğu aşikârdır. Çünkü her bir döneme ait bilgileri iyi bir şekilde analiz ederek çalışmaya katması verimliliği artırmıştır.